

ОЦІНКА РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ВОЗНЕСЕНСЬКОГО РАЙОНУ

ESTIMATION OF THE LEVEL OF LAND USE EFFICIENCY IN AGRARIAN ENTERPRISES OF THE VOZNESENSKI DISTRICT

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто сучасний стан землекористування у Вознесенському районі Миколаївської області. Проаналізовано динаміку урожайності сільськогосподарських угідь в динаміці за останні чотири роки. Розраховано вартісні показники ефективності використання земельних угідь. Проведено оцінку ефективності землекористування в аграрних підприємствах району. Запропоновано пропозиції щодо підвищення ефективності землекористування.

Ключові слова: ефективність, землекористування, урожайність, валовий дохід, прибуток, рівень рентабельності.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрено современное состояние землепользования в Вознесенском районе Николаевской области. Проанализирована динамика урожайности сельскохозяйственных угодий в динамике за последние четыре года. Рассчитаны стоимостные показатели эффективности использования земельных угодий. Проведена оценка эффективности землепользования в аграрных предприятиях района. Предложены предложения по повышению эффективности землепользования.

Ключевые слова: эффективность, землепользование, урожайность, валовой доход, прибыль, уровень рентабельности.

ANNOTATION

The article considers the current state of land use in the Voznesenski district of Mykolaiv region. The dynamics of agricultural productivity in dynamics over the last four years has been analyzed. The cost indicators of land use efficiency are calculated. An estimation of efficiency of land use in agrarian enterprises of the district is conducted. Proposals for increasing the efficiency of land use are proposed.

Keywords: efficiency, land use, yield, gross income, profit, profitability level.

Постановка проблеми. Земля є основним елементом національного багатства і головним засобом виробництва у сільському господарстві. Саме тому раціональне та ефективно використання земельних ресурсів має велике значення для розвитку національної економіки загалом і для виробництва сільськогосподарської продукції зокрема.

Земля розглядається економістами як природний фактор, як природне багатство і першооснова господарської діяльності. При цьому термін «земля» вживається в широкому розумінні слова. Він охоплює усі переваги, які дані природою у визначеному обсязі і над пропозицією яких людина не владна, будь то сама земля, водні ресурси чи корисні копалини.

У сільському господарстві земля не тільки виступає просторовим базисом для розміщення виробничих споруд, але й є предметом праці, засобом праці та основним засобом виробництва. Особливості землі як засобу праці пов'язані з її родючістю. На відміну від інших факторів виробництва, однією з важливих властивостей землі є її обмеженість.

Проблема формування земельно-ресурсних потенціалів, високоефективного їх використання, а також оптимального забезпечення виробничими ресурсами всіх сфер агропромислового комплексу належать до числа складних і надзвичайно актуальних як в науковому, так і в практичному планах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні аспекти збереження, відтворення та ефективного землекористування висвітлено в наукових працях В.Г. Андрійчука, В.В. Горлачук, О.Д. Гудзинського, О.Ю. Єрмакова, М.В. Калінчика, С.М. Кваші, М.Й. Маліка, В.Я. Марсель-Веселяка, П.Т. Саблука, В.К. Терещенка, І.І. Червена, О.В. Шкільова, О.М. Шпичака, В.В. Юрчишина та інших вчених. Постійні зміни, які відбуваються в суспільно-економічному житті країни, зокрема в сільському господарстві, вимагають поглиблених досліджень оцінки рівня ефективності землекористування у сільськогосподарських підприємствах в умовах ринкових трансформацій.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналізуючи роботу аграрних підприємств за останні 26 років та значні науково-теоретичні напрацювання дослідників, можна побачити, що чимало проблем залишаються малодослідженими та вимагають подальшого наукового обґрунтування. Зокрема, це питання оцінки рівня ефективності землекористування в аграрних підприємствах Вознесенського району через проведення аналізу натуральних та вартісних показників в розрізі сільськогосподарських культур.

Мета статті полягає в оцінці рівня ефективності землекористування в аграрних підприємствах Вознесенського району та наданні пропозицій щодо її підвищення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка ефективності використання земель є дуже важливою, адже ефективність є процесом керованим. Велике значення для пошуку найбільш вигідних шляхів покращення використання землі і досягнення його оптимального стану має вибір критеріїв та показників для характеристики наявної ефективності землекористування.

Ми вважаємо, що під час оцінювання ефективності використання сільськогосподарських угідь критерієм ефективності має виступати збільшення обсягу виробництва продукції сільського господарства на одиницю затрачених ресурсів за умови екологічного і раціонального землекористування та підвищення родючості ґрунтів.

Під час аналізу ефективності землекористування велике значення мають натуральні показники. Особливістю натуральних величин є те, що їх легко порівнювати у динаміці, що особливо важливо тоді, коли зіставлення вартісних показників неможливе. Найбільш поширеним натуральним показником ефективності використання сільськогосподарських угідь є урожайність культур. Вона дає уявлення про кількість врожаю, який отримують з одного гектара і є відправним показником для подальших розрахунків ефективності використання земель. Важливими натуральними показниками також є виробництво окремих видів продукції рослинництва і тваринництва на одиницю земельної площі.

У табл. 1 проаналізуємо урожайність сільськогосподарських культур в розрізі сільськогосподарських підприємств Вознесенського району.

Аналізуючи урожайність сільськогосподарських культур у ПСП «Новогригорівське» Вознесенського району, слід відзначити, що вона по пшениці озимій збільшилась на 22,9% у 2016 р. порівняно з 2013 р. на 11,3% порівняно з 2015 р. По соняшнику відбулися зменшення

урожайності на 34,9% у 2016 р. порівняно з 2013 р., а також збільшення на 0,7% порівняно з 2015 р.

У ТОВ «Авангард-2005» Вознесенського району урожайність пшениці озимої збільшилась на 6,3% у 2016 р. порівняно з 2013 р. та на 25,3% порівняно з 2015 р. Водночас урожайність по озимому ячменю також збільшилась на 36,9% у 2016 р. порівняно з 2013 р. та на 85,6% порівняно з 2015 р. Урожайність по соняшнику збільшилась на 14,6% у 2016 р. порівняно з 2013 р., а також на 1,3% зменшилась порівняно з 2015 роком.

Аналізуючи урожайність сільськогосподарських культур у ПСП «Нова Зоря» Вознесенського району, слід відзначити збільшення її по пшениці озимій на 83,6% у 2016 р. порівняно з 2013 р. та на 1 280% порівняно з 2015 р. Урожайність озимого ячменю також збільшилась на 25,3% у 2016 р. порівняно з 2013 р. та на 60,4% порівняно з 2015 р. Урожайність кукурудзи на зерно також збільшилась на 29,5% у 2016 р. порівняно з 2013 р. та на 81,3% порівняно з 2015 р.

Таблиця 1 Динаміка урожайності сільськогосподарських культур (ц з 1 га) в розрізі сільськогосподарських підприємств Вознесенського району

Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. у % до:	
					2013 р.	2015 р.
ПСП «Новогригорівське»						
Пшениця озима	30,84	44,26	34,04	37,90	122,9	111,3
Ячмінь озимий	29,17	37,76	30,42	33,53	115,0	110,2
Ячмінь ярий	26,23	-	28,81	-	-	-
Соняшник	17,73	24,70	11,46	11,54	65,1	100,7
ТОВ «Авангард - 2005»						
Пшениця озима	23,78	20,21	20,17	25,28	106,3	125,3
Кукурудза на зерно	-	7,52	17,44	11,30	-	64,8
Ячмінь озимий	22,37	20,31	16,51	30,64	136,9	185,6
Сорго	21,20	-	-	-	-	-
Соняшник	21,87	17,59	25,40	25,06	114,6	98,7
Ріпак озимий	10,62	-	-	-	-	-
ПСП «Нова Зоря»						
Пшениця озима	30,1	31,7	4,0	55,2	183,6	1380,1
Ячмінь озимий	32,0	31,0	25,0	40,1	125,3	160,4
Кукурудза на зерно	35,0	32,0	25,0	45,3	129,5	181,3
Соняшник	31,2	18,3	26,1	31,0	99,1	118,5
ПП «Безвезюк»						
Пшениця озима	25,67	62,45	45,88	49,84	194,1	108,6
Кукурудза на зерно	38,95	-	-	-	-	-
Ячмінь озимий	-	-	37,73	47,76	-	126,6
Соняшник	34,49	22,16	26,35	31,38	91,0	119,1
ПАТ «Вознесенськ облплемсервіс»						
Пшениця озима	39,20	29,50	26,79	22,50	57,4	84,0
Кукурудза на зерно	75,00	19,60	-	-	-	-
Ячмінь озимий	23,42	22,06	32,57	50,80	216,9	156,0
Соняшник	35,58	17,60	35,12	25,20	70,8	71,8
Овочі відкритого ґрунту	-	97,75	94,85	-	-	-
Інша продукція рослинництва	-	125,00	-	-	-	-

Джерело: розраховано на основі статистичних даних сільськогосподарських підприємств Вознесенського району (ф. 50-сг)

Оскільки натуральні показники характеризують рівень використання певної частини сільськогосподарських угідь під час виробництва окремих видів продукції рослинництва і тваринництва, їх застосовують щодо господарств з однаковою галузевою структурою виробництва. Зокрема, вартісні показники найбільш повно характеризують економічну ефективність використання землі і дають змогу порівнювати та об'єктивно оцінювати рівень використання земельних ресурсів у господарствах, які виробляють різні види продукції.

Вони є з економічної точки зору найбільш важливими показниками, бо завдяки

вивченню саме їх можна робити висновок про те, чи є використання угідь прибутковим. Одним з важливих вартісних показників, який характеризує ефективність сільськогосподарського землекористування, є виробництво валової продукції сільського господарства в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь.

Важливим показником, який характеризує вигідність та ефективність виробництва за критеріями його прибутковості, є рентабельність. Вона відображає рівень окупності поточних затрат, а також функціонуючих основних виробничих фондів та оборотних засобів.

Проаналізуємо у табл. 2 вартісні показники ефективності використання земельних угідь в аграрному секторі.

Таблиця 2 Вартісні показники ефективності використання земельних угідь у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району

Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. у % до:	
					2013 р.	2015 р.
ПСП «Новогригорівське»						
Одержано на 100 га сільськогосподарських угідь (тис. грн.):						
- вартості валової продукції сільського господарства (у постійних цінах 2010 р.)	319,90	487,00	352,19	374,58	117,09	106,36
- валового доходу від сільського господарства	158,43	380,67	533,66	528,40	333,53	99,02
- прибутку (збитку) від сільського господарства	29,04	254,85	343,54	255,99	881,43	74,52
ТОВ «Авангард - 2005»						
Одержано на 100 га сільськогосподарських угідь (тис. грн.):						
- вартості валової продукції сільського господарства (у постійних цінах 2010 р.)	342,40	328,88	362,27	458,03	133,77	126,43
- валового доходу від сільського господарства	122,81	194,59	428,35	793,64	646,25	185,28
- прибутку (збитку) від сільського господарства	39,44	96,41	298,52	573,83	1 455,10	192,23

Джерело: розраховано на основі статистичних даних сільськогосподарських підприємств Вознесенського району (ф. 50-сг)

Аналізуючи показники ефективності використання земельних угідь у ПСП «Новогригорівське» Вознесенського району, слід відзначити, що відбулося збільшення вартості валової продукції з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь на 17,1% у 2016 р. порівняно з 2013 р. та на 6,4% порівняно з 2015 р., що обумовлено збільшенням по підприємству валової продукції на 28,8% і 6,9% відповідно. Також збільшуються на 233,5% валовий дохід і на 781,4% прибуток з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь у 2016 р. порівняно з 2013 р., що обумовлено збільшенням по підприємству валового доходу на 266,9% і прибутку на 869,7%.

Аналізуючи показники ефективності використання земельних угідь у ТОВ «Авангард-2005» Вознесенського району, слід відзначити, що відбулося збільшення вартості валової продукції з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь на 33,8% у 2016 р. порівняно з 2013 р. та на 26,4% порівняно з 2015 р., що обумовлено збільшенням по підприємству валової продукції на 20,6% і 18,1% відповідно. Також збільшуються на 546,2% валовий дохід і на 1 355% прибуток з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь у 2016 р. порівняно з 2013 р., що обумовлено збільшенням по підприємству валового доходу на 482,8% і прибутку на 1 212%.

У табл. 3 проаналізуємо ефективність землекористування в ПСП «Новогригорівське» Вознесенського району.

Аналізуючи ефективність землекористування в ПСП «Новогригорівське» Вознесенського району, слід відзначити, що по озимій пшениці при урожайності 37,9 ц з 1 га повна собівартість 1 ц реалізованої продукції складає 173,87 грн. Так, при ціні реалізації 343,49 грн. за 1 ц у 2016 р. були перекриті витрати на виробництво по пшениці озимій та отримано прибуток на 1 ц в розмірі 169,62 грн., а на 1 га – 6 428,74 грн. При цьому рівень рентабельності у 2016 р. склав 97,56%, що на 73,9 в. п. більше, ніж у 2013 р.

Таблиця 3 Оцінка ефективності землекористування у ПСП «Новогригорівське»
Вознесенського району

Показники	Пшениця озима	Ячмінь озимий	Соняшник
Урожайність, ц з 1 га			
2013 р.	30,84	29,17	17,73
2014 р.	44,26	37,76	24,70
2015 р.	34,04	30,42	11,46
2016 р.	37,90	33,53	11,54
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн.			
2013 р.	115,17	114,53	207,72
2014 р.	99,06	100,31	171,71
2015 р.	119,25	183,99	153,43
2016 р.	173,87	209,90	612,32
Ціна реалізації 1 ц, грн.			
2013 р.	142,38	134,03	241,66
2014 р.	220,52	165,91	359,82
2015 р.	285,24	273,45	782,80
2016 р.	343,49	309,42	766,69
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1 ц, грн.			
2013 р.	27,20	19,49	33,94
2014 р.	121,47	65,59	188,11
2015 р.	165,99	89,46	629,37
2016 р.	169,62	99,51	154,37
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1 га, грн.			
2013 р.	838,99	568,59	601,75
2014 р.	5376,20	2 476,76	4 646,34
2015 р.	5650,22	2 721,51	7 212,54
2016 р.	6428,74	3 336,65	1 781,44
Рівень рентабельності (збитковості) %			
2013 р.	23,62	17,02	16,34
2014 р.	122,63	65,39	109,55
2015 р.	139,19	48,63	410,19
2016 р.	97,56	47,41	25,21

Джерело: розраховано на основі зведених статистичних даних сільськогосподарських підприємств Вознесенського району (ф. 50-с2)

По ячменю урожайність за досліджуваний період збільшилась на 14,9% і складає у 2016 р. 33,53 ц з 1 га. При цьому за досліджуваний період спостерігається збільшення повної собівартості 1 ц зерна озимого ячменю і складає у 2016 р. 209,9 грн. Зокрема, зростання витрат на виробництво і реалізацію зумовлено збільшенням ринкових цін на ресурси (насіння, добрива, паливо, засоби захисту рослин від шкідників та хвороб). Зі зростанням витрат відбувається також збільшення реалізаційної ціни на 130,8% у 2016 р. порівняно з 2013 р., яка склала у звітному році 309,42 грн. за 1 ц. Водночас від реалізації озимої пшениці цим підприємством було отримано прибуток у розрахунку на 1 ц у розмірі 99,51 грн., а на 1 га — 3 336,65 грн. При цьому рівень рентабельності у 2016 р. склав 47,41%, що на 30,4 в. п. більше, ніж у 2013 р.

По соняшнику за досліджуваний період урожайність зменшилась на 34,9% і складала у 2016 р. 11,54 ц з 1 га. При цьому спостерігається також значне збільшення повної собівартості 1 ц реалізованої продукції, а саме на 194,8% у 2016 р. порівняно з 2013 р., а також на 299% порівняно з 2015 р. Водночас ціна реалізації збільшилась на 217,3% у 2016 р. порівняно з 2013 р. і складала у звітному році 766,69 грн. за 1 ц. Це дало змогу отримати прибуток з розрахунку на 1 ц в розмірі 154,37 грн., а на 1 га — 1 781,44 грн. При цьому рівень рентабельності у 2016 р. склав 25,21%, що на 8,87 в. п. більше, ніж у 2013 р.

Отже, цьому підприємству рекомендуємо підвищувати ефективність землекористування, що вплине на підвищення урожайності та валових зборів. При цьому

запровадження власної переробки зернових та технічних культур забезпечить збільшення споживчого сегменту ринку, а також прибутку та рівня рентабельності.

У табл. 4 проаналізуємо ефективність землекористування в ТОВ «Авангард-2005» Вознесенського району.

Таблиця 4 Оцінка ефективності землекористування у ТОВ «Авангард-2005» Вознесенського району

Показники	Пшениця озима	Ячмінь озимий	Соняшник
Урожайність, ц з 1 га			
2013 р.	23,78	22,37	21,87
2014 р.	20,21	20,31	17,59
2015 р.	20,17	16,51	25,4
2016 р.	25,28	30,64	25,06
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн.			
2013 р.	83,88	87,23	151,57
2014 р.	103,17	93,34	258,32
2015 р.	146,00	163,79	312,13
2016 р.	197,19	177,66	262,43
Ціна реалізації 1 ц, грн.			
2013 р.	119,28	126,38	264,58
2014 р.	159,84	155,21	346,01
2015 р.	240,85	256,65	708,31
2016 р.	300,06	256,65	836,49
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1 ц, грн.			
2013 р.	35,40	39,16	113,01
2014 р.	56,66	61,86	87,69
2015 р.	94,85	92,87	396,18
2016 р.	102,87	78,98	574,06
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1 га, грн.			
2013 р.	841,76	875,91	2471,63
2014 р.	1 145,15	1 256,45	1 542,50
2015 р.	1 913,16	1 533,26	10 063,07
2016 р.	2 600,46	2 420,06	14 385,85
Рівень рентабельності (збитковості), %			
2013 р.	42,20	44,89	74,56
2014 р.	54,92	66,27	33,95
2015 р.	64,97	56,70	126,93
2016 р.	52,17	44,46	218,75

Джерело: розраховано на основі зведених статистичних даних сільськогосподарських підприємств Вознесенського району (ф. 50-сг)

Аналізуючи ефективність землекористування в ТОВ «Авангард-2005» Вознесенського району, слід відзначити, що урожайність озимої пшениці за досліджуваний період збільшилась на 1,5 ц і складає у 2016 р. 25,28 ц з 1 га. При цьому повна собівартість 1 ц реалізованої продукції збільшилась з 83,88 грн. до 197,19 грн. у 2016 р. порівняно з 2013 р. Водночас збільшення реалізаційної ціни до 300,06 грн. за 1 ц перекрило витрати на виробництво та дало можливість отримати підприємству прибуток у розрахунку на 1 ц у розмірі 102,87 грн., а на 1 га – 600,46 грн. При цьому рівень рентабельності склав у 2016 р. 52,17%, що на 10 в. п. більше, ніж у 2013 р.

По озимій пшениці урожайність також збільшилась на 36,9% і складає у 2016 р. 30,64 ц 1 га. При цьому витрати також збільшились за досліджуваний період практично вдвічі, а повна собівартість 1 ц реалізованої продукції у 2016 р. складала 177,66 грн. Водночас за досліджуваний період практично вдвічі збільшується середня реалізаційна ціна, яка складає у 2016 р. 256,65 грн. за 1 ц, що дало можливість перекрити витрати на виробництво та отримати прибуток з розрахунку на 1 ц в розмірі 78,98 грн., а на 1 га — 2 420,06 грн. При цьому рівень рентабельності у 2016 р. склав 44,46%, що є найменшим за досліджуваний період.

По соняшнику за досліджуваний період урожайність збільшилась на 14,6% і складала у 2016 р. 25,06 ц з 1 га. При цьому спостерігається також значне збільшення повної собівартості 1 ц реалізовано продукції, а саме на 73,14% у 2016 р. порівняно з 2013 р. Водночас ціна реалізації збільшилась на 216,2% у 2016 р. порівняно з 2013 р. і складала у звітному році 836,49 грн. за 1 ц. Це дало змогу отримати прибуток з розрахунку на 1 ц в розмірі 574,06 грн а на 1 га — 14 385,85 грн. При цьому рівень рентабельності у 2016 р. склав 218,75%, що на 144,2 в. п. більше, ніж у 2013 р.

Висновки. Отже, з вищевикладеного слід зробити висновок, що урожайність сільськогосподарських культур в аграрних підприємствах Вознесенського району залежить від сорту насінєвого матеріалу; внесення мінеральних та органічних добрив; виконання усіх агротехнологічних вимог з вирощування сільськогосподарських культур; вчасного посіву та збирання; сприятливих природно-кліматичних умов. Водночас дотримання аграрними підприємствами науково обґрунтованих сівозмін впливатиме на підвищення ефективності землекористування, а збільшення ринків збуту через запровадження переробки та реалізації вплине на збільшення прибутковості та рентабельності виробництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз : [монографія] / В.Г. Андрійчук. - К. : КНЕУ, 2005. - 292 с.
2. Горлачук В.В. Формування конкурентоспроможності землекористування в регіоні / В.В. Горлачук // Наукові праці. - 2010. - Т 133. - Вип. 120. - С. 110-115.
3. Єрмаков О.Ю. Інтенсифікація виробництва зерна в сільськогосподарських підприємствах на інноваційній основі / О.Ю. Єрмаков, Г.М. Саранчук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. - 2010. - Вип. 154. - Ч. 1. - С. 133-141.
4. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституційний аспект : [монографія] / [Н.Т. Саблук, О.Г Шпикуляк, Л.І. Курило]. - К., 2010. - 706 с.
5. Червен І.І. Інновації: сутність, значення, проблеми, основні напрями здійснення та удосконалення / І.І. Червен, М.І. Ка- реба // Наукові праці ПФ НУБП України «КАТУ». - 2011. - Вип. 136. - С. 19-24.